

Eva Kolníková, **Rímske mince na Slovensku**. *Ars slovaca antiqua*, sv. 10. Bratislava, Tatran 1980, stran 120, 60 čiernobilých a 50 barevných ilustrácií.

Nová kniha známé slovenské odbornice z oblasti numismatiky E. Kolníkové je již 10. švazkem reprezentativní ediční řady *Ars slovaca antiqua* a tématicky navazuje na její předešlou publikaci *Keltské mince na Slovensku*, která vyšla r. 1978.

Kniha je svým obsahovým zaměřením a bohatým obrazovým doprovodem určena především pro širokou veřejnost zájemců o antické umění, ale stejně tak si získá i odborníka zabývajícího se studiem vzájemných styků našeho území s římskou říší, nebo studiem římského portrétu, k němuž zde reprodukováné mince poskytují dostatečný počet dokladů.

Obsah (včetně stručného úvodu a závěru) je rozdělen do deseti kapitol. V první části jsou vysvětleny základní funkce, které římská mince plnila vedle hlavní funkce platidla — tj. jako formálně dokonale umělecké dílo sloužící k propagandě římské politiky a reprezentaci státu, za císařství a dominátní vyjádřeného osobou císaře a členů jeho rodiny, v neposlední řadě poskytující rovněž svědectví o důležitých dějinných událostech. Po stručném přehledu dějin římského mincovnictví je čtenář seznámen s nejdůležitějšími jednotkami postupně se vyvíjejícího římského mincovního systému i jeho reformami od období rané republiky až do pozdního císařství. Zdůrazněna je rovněž umělecká hodnota mincí, které ve své době byly vlastně nejpřístupnější formou římského umění pronikající ke každému člověku. Pro dnešní badatelské účely římské mince poskytují přehlednou řadu portrétů a historických reliéfů, v nichž se odrážejí proměny všech jednotlivých dobových stylů. Z historického hlediska má význam jejich výpověď o politických dějinách římské říše, někdy i ve vztahu k dnešnímu území ČSSR, jak to demonstuje známý sestercius Antonina Pia s nápisem REX QUADIS DATUS (viz str. 60, obr. 25, 26).

Počínaje nálezem nejstarší republikánské mince *aes grave* v Nitě vysvětluje autorka podle nálezů mincí jejich přítomnost na slovenském území nejdříve obchodními styky se Středomořím. Na začátku principátu se Slovensko v rámci celého Podunají dostává do sféry přímých politických zájmů Říma. Nejvíce nálezů římských mincí pochází z 2. století, kdy si události v Podunají vynutily časté zásahy římského vojska vybudování pevného dunajského limitu a vojenských táborů se stálými posádkami. E. Kolníková rovněž podává přehled a interpretaci nejdůležitějších z 21 souborných nálezů římských mincí na Slovensku, z nichž, co do počtu, má největší význam stříbrný poklad v Vyškovicích nad Ipľom s mincemi z 1. a 2. století principátu a zlatý poklad z Bíně s mincemi z pozdní doby římské.

Na konec knihy je připojen katalog (rovněž v ruštině, angličtině a němčině) čítající popis 69 zobrazených mincí, 70. dokladem je zlatý kalich z Nitry, k jehož výzdobě bylo druhotně použito 18 zlatých římských mincí.

Zvláštní pozornost si zaslouhuje bohatý obrazový doprovod. Vynikající fotografickou a typografickou úroveň reprodukcí prokazuje i mimořádně dobře zobrazením slavného medailonu Faustiny mladší nalezeného v Iži u Komárna (viz obr. 38, 39).

Pokud jde o výběr zobrazených mincí, řídila se autorka jednak kritériem jejich vzácnosti, jednak početností jejich zastoupení (viz několikrát mince s Hadriánovým portrétem aj.). Vybrané mince řadí chronologicky od nejstaršího *aes grave* přes vzácné mince republikánské a nečetnější nálezy z 2. století principátu až k pozdně antickým z 2. poloviny 4. a první poloviny 5. století z nálezů v Bíně. Poněkud však udivuje, že ačkoliv se autorka na str. 56 zmiňuje i o vzácném nálezů císaře Augusta na Děvině, nevybrala pro ilustraci žádnou minci s Augustovým portrétem (jako první mince z období principátu se zde objevuje až mince s portrétem Neronovým). Tato skutečnost však knize E. Kolníkové neubrání na kvalitě a přitažlivosti, o níž mimo jiné svědčí i ta skutečnost, že byla zebrána po svém vydání rozebrána.

Marie Pardyová

Husitské manifesty. Soubor textů shromáždil, české upravil, latinské a německé přeložil, předmlouvou, poznámkami a vysvětlivkami opatřil Amedeo Molnár. Praha, Odeon (Světová četba sv. 495), 1980, stran 263.

Odborníkům se stalo zřejmým již v roce 1966, kdy v časopise *Acta Universitatis Carolinae — Philosophica et historica* 6, str. 83—94, vyšel článek Jaroslavy Pečířkové „Husitské manifesty jako literární díla“, že si husitské manifesty zaslouží pozornosti nejen jako historický pramen, ale i jako samostatný literární druh, jehož jednotlivé projevy bývají nejednou stylisticky a dobovou rétorikou na vysoké úrovni. Širší čtenářské obci nyní objevuje tuto skutečnost, ale činí ji názornější i odborníkům, teprve výběr Amedea Molnára, který sestavil 25 textů, původně latinských, staročeských i německých, upravil a s přeložil (většinou poprvé pro účel této publikace).

Historicky vzato jsou tyto texty svědectvím o historii husitské revoluce po dobu celého 15. století, od Husova vystoupení až po vyústění husitství v době poděbradské a po přímý ohlas, který našly husitské texty tohoto druhu u valdenských v alpské oblasti. Nacházíme zde tak proslulé projevy, jako je Husovo odvolání ke Kristu, Stížný list českých a moravských pánů do Kostnice proti Husovu upálení, Žaloba české koruny na uherského krále Zikmunda, pražské latinské, i tábořské většinou české manifesty prakticky do celé tehdejší Evropy. Najdeme zde list Martina Lupáče významnému humanistickému učenici, filozofovi a prelátovi Mikuláši z Cusy. — Ostatně ani po historické stránce nebylo snad dosud z těchto textů vyvozeno vše, co jejich obsah nabízí. Mám na mysli především stále živou otázku husitského nacionalismu a pojmu národa, českého jazyka; pro tento okruh najde badatel v husitských manifestech mimořádně mnoho materiálu.

Publikace je uvedena dosti obsáhlou (str. 7—40) Molnárovou předmlouvou, pronikavou studií, která ukazuje na význam a funkci manifestu v husitském hnutí, v závěru se pak vyrovnává s problémem přítomnosti snahy o uměleckou dikci podle pravidel středověké rétoriky v této bojovné a účelové literatuře. Správně se zde bezpochyby vykládá, jak „reprostřed různorodé slohovosti, která se nabízelá z tradičních možností literární tvorby, nacházel husitský manifest svůj zvláštní, osobitý výraz“ (str. 37). Patrně právem ukazuje autor na rozdílnost mezi projevy pražskými, které mají umělečtější charakter, a slohovou prostotou tábořských manifestů, již přičítá nejen vázanosti na méně rétorizovaný český jazyk, ale především uvědomělé snaze o výraz, bližší selsko-plebejskému světu. — Za přeloženými texty pak na stránkách 243—263 následuje k jednotlivým kusům úsporný, ale dostačující komentář.

Svědčí o vynikající kvalitě tohoto překladu, že čtenáři nemůže uniknout rétorická vypělost, umělost a uměleckost prózy některých projevů, ani rozdíly mezi nimi. Několik textů jsem srovnala namátkou s originálem (věnovala jsem se poohopitelně pouze projevům latinsky psaným) a shledala jsem, že se překladatel výtečně vyrovnal s různými, zejména lexikálními a sémantickými zvláštnostmi středověké latiny, a že tam, kde to bylo možné, napodobil i rétorické ozdoby originálu. V moderním českém překladu je sice nutno ponechat stranou snahu o nápodobu kurzu a homoioteleuta (hemží se jimi originál Manifestu husitské Prahy do Benátek, str. 84—93), zato v plném rozsahu dbal překladatel na zachování mnohdy obtížně napodobitelné aliterace. Tak ve skladbě *Audite, celi* (Žaloba české koruny na uherského krále Zikmunda, str. 94—104) čteme: „muž zmužilou mužností mužně mužný“ („vir, virtutis vivido vivore virescens“), „velí vrozená vlastnost nejlaskavějšího otce vlasti“ („patris patriae propria iubet proprietas“), dokonce i genitiv „machine mundialis“ je přeložen se zřetelem a aliterací slovy „světové soustavy“. Při překladu „turbulentus turbo turbatus“ nepovažují naproti tomu za nejšťastnější ekvivalent „matoucí zmatkař zmaten“ (str. 101), těžko je ale hledat jiný, výstižnější (v překladu „bouřlivý buřič pobouřen“ — či lépe „bouřlivák“, též vážně odstín substantivního významu, stejně jako v překladu Molnárově). Domnívám se dále, že v téže „Satiře“ na str. 100 není správně přeložena v originále použitá „Volksetymologie“ vlastního jména *Fernandus*. Daňhelkova edice (str. 171) má „...hoc nomen *Fernandus* ..., quia fert ibi *nandum*, ubi *nans* periculum incoemmodis continuae quatitur, viciorum agitatur procellis Achirontisque flebilis sorbetur abisso.“ Molnár překládá „...jméno *Fernandus*, neboť fert, nese, *nanum*, *trpaslika*, do nebezpečenství“ atd. Zde však „*nandum*“ originálu nemusí být emendováno na „*nanum*“, neboť „*nandus*“ zde nepochybně znamená — už s ohledem na následující „*nans*“, jenž se v interpretaci tohoto překladu rovněž pak neobejde bez emendace — tolik co „*nans*“, plovoucí, plavící se; tvůrce této tendenční etymologie zde nikoli v rozporu se středověkou gramatikou a pod vlivem znění vykládaného jména užil místo *participia praesentis gerundivního tvaru*. Ostatně i z následujícího kontextu, v němž se mluví o nebezpečných otřesech, o bouřích a o hlubině řeky Acherontu, vyvstává spíše představa plavce než trpaslika. — Zeela oprávněně však zřejmě překladatel emenduje ně-

kolik míst, na něž upozorňuje v komentáři (str. 253) v Bartošově edici manifestu do Benátek. V tomto komentáři postrádám upozornění, že podle Bartošovy edice přeložil (zkráceně) tento manifest také R. Urbánek (s úpravami B. Ryby) ve Výboru z české literatury doby husitské I, Praha 1963, str. 446–448.

Srovnáme-li výsledek této tlumočnické práce s běžnou úrovní dnes poměrně hojných překladů z latiny (starověké), musíme filologickou přesností, výstižností a přitom dokonalou češtinou (s tím vším se ovšem u prof. Molnára jako u překladatele husitských textů neseškáváme zdaleka poprvé) „Husitských manifestů“ co nejvýrazněji vyzdvihnout.

Jana Nechutová

Traktát Mistra Ondřeje z Brodu O původu husitů (Visiones Ioannis, archiepiscopi Pragensis, et earundem explicaciones — alias Tractatus de origine Hussitarum). K vydání připravil a úvod napsal *dr. Jaroslav Kadlec*, vydalo Muzeum husitského revolučního hnutí v Táboře, Tábor 1980, stran 36.

Poté co se Jaroslav Kadlec zabýval postillou a synodálním kázáním významného odpůrce Husa a zvláště pak husitů M. Ondřeje z Brodu (Studie o rukopisech 16, 1977, str. 13–26), předkládá nyní edici nejznámějšího díla tohoto autora, „Tractatus de origine Hussitarum“. Tento vášnivý pamflet byl dosud přístupný v Höflerově edici (Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen II, Wien 1865), zastaralé a nadto nespolehlivé. Na rozdíl od Höflera, který užil při pořizování svého vydání jediného rukopisu, kolacionoval Kadlec všechny dosud známé rukopisy, celkem šest: z nich čtyři pocházejí z 15. století, jeden ze století šestnáctého a poslední je ještě o sto let mladší. Významné pro české husitology-editory je i to, že žádný z těchto rukopisů není uložen v ČSSR.

Poněvadž edice sama je po stránce rekonstrukce textu, aparátu i citací zjevně vzorná (nic jí neubírá několik malých tiskových nedopatření; domnívám se, že snad měla být vyznačena jako loci dvě bibliká místa (Is. 1,6; Rom. 3, 12) na konci str. 28, neboť zde nejde o autorovu biblickým stylem ovlivněnou dikci, ale o skutečné citáty). Budiž mi tedy dovoleno zachytit zde několik poznámek k obsahu vydaného Ondřejeova spisku. Obsahovou stránkou traktátu se zabývali již Josef Pekař a Josef Macek. Oba přes rozdílnost východisek a stanovisek shodně konstatují, že tento text, řečeno slovy Mackových, „má co říci k otázce společenského rozvrstvení Tábora“ (Tábor v husitském revolučním hnutí, I, Praha 1952, str. 357). Pekař konstatuje (Žizka a jeho doba, I, Praha 1927, str. 33), že „Ondřej klade velký důraz na materiální, hospodářský a sociálně-stavovský obsah revoluce; ličení bludů dogmatických ustupuje cele do pozadí.“ Traktát však ukazuje velmi názorně, i když se na rozdíl od jiných husitských a protihusitských polemik nezabývá výroukou, a snad o to spolehlivěji a názorněji, na mechanismus zajuatého vedení ideologické pře.

Za prvé můžeme sledovat, jak Ondřej užívá týchž autorit bibliických a mimobibliických a týchž „loci communes“ jako husitští traktátoví autoři (např. eschatologický topos), jiný je pouze adresát. Typické je, že zde najdeme i tytéž konkrétní výtky: tak jako husitští autoři vytykají instituční církvi a jejím představitelům v první řadě hrabivost, i Ondřej mluví o „ingens Wicelistarum avaricia“ (str. 18), „ferocitas et aviditas ad rapiendum aliena“ (str. 19) apod. Autor si patrně nedokázal vysvětlit (i když v závěru traktátu přiznává, že je to trest za nehodný život kléru — myšlenka, již se Tractatus přimyká k reformní postille, studované Kadlecem v citovaném článku) tak rychlé a účinné rozšíření viklefismu-husitismu jinak než spiknutím a korupcí; zde vidíme podezřívavou pomluvu jako prvek ideologické obrany („Facta iam conspiracionis liga...conportabantur pecunie..., quibus in magna copia congregatis primo dilectos principis datis muneribus corruerunt...“ str. 19).

Tomuto typu polemických prostředků odpovídá to, že autor sahá jako po argumentu po zvolna se vytvářejících zázračných a legendárních vyprávěních: „...silencio transire non debeo miraculum, quod ostendit Omnipotens in corporibus mortuis aliquorum... quorum aliquos et ex nomine et ex moribus novi...“ — str. 15; podobně na str. 19